

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

С.О.Єрмаков, здобувач

*Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Досліджено стан підприємницької діяльності та особливості інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств України; організаційно-економічні проблеми формування основного капіталу.

Ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства характеризує загальні результати господарювання, ступінь використання матеріально-технічних і трудових ресурсів, віддачу довгострокових капітальних вкладень та рівень поточних витрат на виробництво і реалізацію рослинницької та тваринницької продукції. Як відомо, тільки прибуткове господарювання забезпечує аграрним формуванням джерела фінансування для розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва та його економічну стійкість. Це відзначають у своїх працях В.Г.Андрійчук, В.П.Галушко, М.Ю.Коденська, М.Й.Малік, Л.О.Мармуль, М.В.Пугачова, П.Т.Саблук, І.І.Червен та інші вчені. Разом з тим, дана проблема потребує подальшого наукового опрацювання, особливо в тому плані, що стосується інвестиційного забезпечення підприємницької діяльності. Це зумовлено нестабільністю функціонування аграрного сектора країни, змінами, які відбуваються в ринковому економічному середовищі функціонування сільськогосподарських підприємств тощо.

Аналіз даних, наведених в таблиці 1, щодо ефективності сільськогосподарського виробництва України за обсягом прибутку і рівнем рентабельності свідчить, що воно є нестабільним за роками дослідження, оскільки згадані показники мають значне варіювання. Найвищого показника прибутку від реалізації рослинницької і тваринницької продукції сільсько-

господарськими підприємствами було досягнуто в 2007 році, коли він перевершив 4 млрд. гривень. Як бачимо з таблиці 1, прибуток в аграрній сфері формується завдяки рослинницьким галузям. Що ж стосується тваринництва, то воно в суспільному виробництві знаходиться в занепаді і істотно впливає на прибутковість господарювання сільськогосподарських підприємств країни.

Таблиця 1

Ефективність виробництва рослинницької і тваринницької продукції в сільськогосподарських підприємствах України [1]

Показники	1995р.	2000р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006 р.	2007 р.
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн	675,6	-121,4	1476,1	1283,3	1253,2	630,4	4168,9
у тому числі							
продукції рослинництва	1152,7	1834,5	2535,0	1969,6	900,2	1567,3	5501,6
продукції тваринництва	-477,1	-1955,9	-1058,9	-686,3	353,0	-936,9	-1332,7
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	13,6	-1,0	12,6	8,1	6,8	2,8	15,6
у тому числі							
продукції рослинництва	55,5	30,8	41,7	20,3	7,9	11,3	32,7
продукції тваринництва	-16,5	-33,8	-18,8	-11,3	5,0	-11,0	-13,4

Ефективна підприємницька діяльність сільськогосподарських підприємств у довгостроковій перспективі та забезпечення високих темпів її розвитку і підвищення конкурентоспроможності в ринкових умовах господарювання значною мірою визначаються рівнем інвестиційної активності і масштабами інвестиційного забезпечення.

Активна інвестиційна діяльність сільськогосподарського підприємства завжди є важливою ознакою динамічного роз-

витку підприємництва і позитивно впливає на зростання його соціально-економічної ефективності.

Серед власних джерел формування інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств головну роль, безумовно, відіграє прибуток, що залишається у його розпорядженні після сплати податків, тобто чистий прибуток. З цією метою нами було проаналізовано основні показники діяльності підприємств галузі сільського господарства України за період 2005–2007 років, які дають можливість виявити інвестиційну здатність суб'єктів підприємництва в аграрному секторі (табл.2). Позитивним є те, що в останні роки зросла частка прибуткових підприємств (з 64,7 до 72%), а відповідно на 7,3 пункти зменшилась частка збиткових.

Таблиця 2

Основні показники діяльності підприємств галузі сільського господарства України [1]

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Чистий прибуток від усієї діяльності, млн грн	3464,6	2445,4	6854,1
Підприємства, які одержали чистий прибуток			
у відсотках до загальної кількості	64,7	67,6	72,0
фінансовий результат, млн грн	5218,8	4478,4	9089,1
Підприємства, які одержали чистий збиток			
у відсотках до загальної кількості	35,3	32,4	28,0
фінансовий результат, млн грн	1754,2	2033,0	2235,0
Рівень рентабельності всієї діяльності,%	9,8	7,4	15,1

Прикметним у цьому плані є те, що, за даними досліджень [2], у 2007 році 46% сільськогосподарських підприємств України не інвестували свої кошти у розвиток інноваційної діяльності. Виявлено, що основний «інноваційний» напрямок вкладення коштів – це придбання нової техніки, яке здійснювало близько 31% підприємств. В інші інновації, такі як запровадження нових технологій, механізація та автоматизація сільськогосподарських робіт, енергозбереження, підвищення без-

пеки праці та професійне навчання персоналу вкладали кошти тільки 1-3% респондентів.

Вітчизняний досвід переконливо свідчить, що саме нестача інвестицій затримує розвиток виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі.

Для здійснення підприємницької діяльності в аграрному виробництві необхідно мати певний капітал, без наявності якого не може бути підприємництва. Чим потужнішим і ефективнішим є капітал підприємця, тим більш вагомими будуть результати його діяльності стосовно виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.

Під поняттям „капітал” слід розуміти матеріальні та грошові кошти, а також інтелектуальні напрацювання і організаторські навички, які використовуються у процесі аграрного виробництва і його обслуговування та слугують джерелом і засобом отримання прибутку.

Економічну й елементну структуру підприємницького капіталу сільськогосподарського підприємства можна відобразити таким чином: 1) засоби виробництва (будівлі, споруди, устаткування, рухомий склад транспорту, багаторічні насадження, робоча і продуктивна худоба тощо), що можуть використовуватися підприємцем як об'єкти власності, а також на правах оренди, лізингу, тимчасового користування тощо, тобто на законній підставі; 2) матеріальні оборотні елементи виробництва (насіння, добрива, отрутохімікати, паливо, запчастини, тара і таропакувальні матеріали, пристосування й інструменти одноразового або короткочасного використання); 3) оборотні кошти у грошовій формі (фонд оплати праці, кошти для придбання елементів оборотних фондів, фонди обігу, у тому числі грошові кошти на розрахунковому рахунку у банку); 4) інтелектуальна власність (якщо вона може бути прийнята аграрним виробництвом або ринком), тобто власне підприємницька ідея, спосіб виробництва кінцевої сільськогосподарської продукції або сировини, спосіб надання товару но-

вих властивостей і якісних характеристик (тобто все те, що прийнято називати "ноу-хау") і використовується при опрацюванні інвестиційних бізнес-проектів розвитку сільськогосподарських підприємств.

Залежно від того, хто надає сільськогосподарському підприємству грошові кошти для інвестування, розрізняють підприємницький і позичковий капітал. Підприємницький капітал, як відомо, відображує певну суму коштів, що вкладаються у виробництво певної рослинницької чи тваринницької продукції з метою отримання прибутку або прав управління сільськогосподарським підприємством (акціонерним товариством) через прямі чи портфельні інвестиції. На відміну від підприємницького позичковий капітал прямо не вкладається в конкретне виробництво, а надається іншій особі (інвестору) в тимчасове користування на засадах повернення і сплати певного відсотка. У даному випадку він є специфічним товаром, а його ціною вважається депозитна (облікова) ставка чи позичковий відсоток.

Капітал будь-якої виробничої підприємницької структури, в тому числі й аграрного формування, розподіляється на основний та оборотний за ознакою економічного призначення. До складу основного капіталу входять усі технічні засоби виробництва, як основа організації нормального процесу сільськогосподарського виробництва. Оборотний же капітал включає все те, що „проходить” через сільськогосподарське підприємство і призначене для виробничого й особистого (колективом працюючих) споживання або продажу на ринку. Це насамперед насіння, добрива, засоби захисту рослин, сировина і матеріали, готова продукція (ще не реалізована, а також реалізована, але ще не оплачена покупцями), готівка у касі підприємства і на банківських рахунках, включаючи кошти на оплату праці працівників.

Розподіл капіталу на основний та оборотний має практичне значення у зв'язку з різним за часом його кругообігом і пе-

ріодом повернення. Як відомо, кругообіг і повернення (відшкодування) оборотного капіталу здійснюється швидше порівняно з аналогічними процесами щодо основного капіталу. Якщо основний капітал сільськогосподарського підприємства відшкодовується частинами у вигляді амортизаційних відрахувань в міру його зношування (фізичного спрацювання), то оборотний – відразу ж після виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, її оплати споживачами. В сучасних умовах господарювання особливе значення має основний капітал аграрного сектора, який відображує його інвестиційний потенціал. Слід відзначити, що процес інвестиційного відродження аграрного сектора економіки України в останні роки помітно активізувався, а це є однією з передумов прискореного розвитку галузі і перетворення її в інвестиційно привабливу сферу для вкладення вітчизняного та іноземного капіталу. Щодо останнього, то потрібно наголосити, що прямі іноземні інвестиції у сільське господарство та споріднені з ним галузі зросли за період 2001–2007 років з 83,8 до 552,7 млн доларів США, або в 6,6 рази. Тому завдання полягає в тому, щоб позитивні кількісні зміни в інвестуванні забезпечували якісні зрушення в аграрному виробництві. Відповідне уявлення про це дає динаміка вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств України (табл.3).

Аналіз наведених в таблиці даних свідчить про те, що починаючи з 2006 року, в аграрному секторі країни стало відбуватися зростання вартості основних засобів як важливої складової ресурсного потенціалу, хоча сільськогосподарські підприємства за цим показником ще значно поступаються рівню 2000 року. Проте потрібно звернути увагу на певні зрушення у структурі вартості основних засобів. За умов обмеженості інвестиційних ресурсів переважна їх частина концентрується на такому важливому напрямі, як технічне оновлення та переоснащення сільськогосподарського виробництва. Під впливом цих процесів відбулися помітні зміни в структу-

рі основних засобів сільського господарства. Частка машин і обладнання, включаючи транспорт, зросла з **20,7%** у **2000** р. до **46,2%** у **2007** р., будівель і споруд скоротилася відповідно з **73,7** до **46,2%**, продуктивної і робочої худоби — з **2,3** до **1,7%** у **2006** р. Відзначене вказує на те, що аграрні формування велику частку інвестицій спрямовують на сільськогосподарську техніку. Але, якщо проаналізувати її наявність у сільськогосподарських підприємствах, то можна встановити, що тут значно тут зменшилася кількість тракторів та всіх видів збиральної техніки (комбайнів). Це ж стосується й установок та агрегатів для доїння корів, кількість яких зменшилась за досліджуваний період з **33,5** до **12,7** тис. шт. Останнє є свідченням того, що промислове тваринництво як галузь сільського господарства продовжує залишатись у кризовому стані.

Таблиця 3

**Динаміка вартості основних засобів
сільськогосподарських підприємств України, млн грн [1]**

Види основних засобів	2000 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Основні засоби – усього	87763,8	52195,0	47034,1	46851,7	47132,9	50612,1
у тому числі:						
основні засоби сільськогосподарського призначення за основним видом діяльності	72778,8	41099,3	37572,9	37671,3	36210,6	37526,7
з них:						
будинки, споруди і передавальні пристрої	53607,0	25709,1	22201,5	20415,8	17903,6	18314,0
машини і обладнання	11532,6	8235,3	8803,3	10145,9	11533,6	13813,5
транспортні засоби	3548,9	2847,4	2865,0	3286,1	3226,3	3531,6
робоча та продуктивна худоба	1711,1	605,6	623,8	653,1	623,5	–
багаторічні насадження	1150,4	1173,5	988,4	1058,8	1190,0	–

Проведений нами аналіз стану інвестування сільськогосподарства країни за січень-червень **2008** року згідно з даними сектора інвестиційної політики Департаменту розвитку сільських територій Міністерства аграрної політики Укра-

їни свідчить, що за відзначений період в агропромисловий комплекс було залучено **11357,63** млн грн інвестицій в основний капітал (**13,9%** загального обсягу інвестицій в економіку – **81561,3** млн грн). З них **6300,95** млн грн вкладено в харчову та переробну промисловість і **5056,7** млн грн. у сільське господарство (**6,2%**). За перше півріччя **2008** року підприємствами сільського господарства України освоєно інвестицій на **46,3%** більше відповідного періоду минулого року, у тому числі: рослинництво – **3504,2** млн грн (на **51,1%**); тваринництво – **1316,7** млн грн (на **31,6%**); змішане сільське господарство – **178,3** млн грн (на **90%**). Відмічається суттєве нарощення обсягів освоєних інвестицій у другому кварталі поточного року в галузі тваринництва порівняно з попереднім кварталом **2008** року. Якщо за перший квартал **2008** року інвестиції в тваринництво склали **330,8** млн грн (**67,5%** до відповідного періоду минулого року), то протягом другого кварталу додатково освоєно **985,9** млн грн, або **74,9%** від загальної суми, за січень-червень [3].

При плануванні інвестиційного забезпечення сільськогосподарського підприємства доцільно враховувати можливі варіанти формування окремих складових підприємницького капіталу, а саме: а) необхідні приміщення можна не купувати, а взяти в оренду (оскільки орендна плата включається у вартість товарної продукції сільськогосподарського підприємства, то передбачати на це відповідні інвестиції не потрібно); б) можна купити не нові, а такі, що були в користуванні засоби виробництва або придбати їх на засадах лізингу; в) за необхідності придбання нових засобів виробництва також можна зекономити певну суму власного підприємницького капіталу. Для цього потрібно детально вивчити можливі пропозиції ринку, ціни продажу основних засобів, що коливаються у певних межах, і вибрати найбільш економічні його види.

У процесі розрахунків інвестиційного забезпечення при складанні бізнес-планів серед можливих варіантів щодо розміру підприємницького капіталу потрібно обрати такий з них,

що забезпечить мінімізацію потрібних інвестиційних ресурсів для ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2007 рік / За ред. Ю. М. Остапчука. – К.: Держкомстат України, 2008. – 391 с.
2. Пугачова М. В. Тенденції Української економіки очима керівників підприємств (аналітичний огляд). Інноваційна діяльність підприємств. / Пугачова М. В. // Статистика України. – 2008. - №2. – С. 68-76.
3. Стан інвестування агропромислового комплексу України за період січень-червень 2008 року/ Інформація сектору інвестиційної політики Департаменту розвитку сільських територій: <http://www.minagro.gov.ua>.
4. Коденська М.Ю. Напрями фінансування інвестицій на виконання державних цільових програм розвитку АПК України. /Коденська М.Ю. //Агроінком. – 2008. – №3-4. – С.29.